

DANICA FINK-HAFNER*

Mladinske politične organizacije – »pomočniki«, »pripravljalnice« ali politični subjekti?

a) Determinante političnega interesa (KP-ZK) za mladino

V osemdesetih letih zasledimo v svetu in pri nas povečan politični in družboslovni interes za mladino. Razlogi za to so predvsem politični. Gospodarska kriza in mnogovrstne razsežnosti transformiranja sodobnih družb so poudarile mladino kot prednostni »krizni objekt« (M. Ule, 1988: 129). Raznovrstne oblike nesistem-ske politizacije mladine so spodbudile razmišljanja o razlogih za odvrčanje mladih od tradicionalnih političnih institucij oziroma o vzrokih »staranja« političnih institucij. Slednje namreč nedvomno postavlja pod vprašaj kontinuiteto (zlasti evropske) povojne politične tradicije v vseh njenih razsežnostih, in sicer:

- etični,
- vrednotno-ideološki,
- socialno-psihološki in
- institucionalni.

Zaskrbljenost politikov nad procesom staranja političnih institucij je relativno nov pojav. Nasprotno pa omenjeni procesi potekajo že nekaj desetletij. Tako lahko ugotovimo, da ta pojav ni tako nov, kot se zdi – le sodobne družbe so postale pozorne nanj šele, ko so jih pričele vznemirjati nekatere nove oblike alternativne politizacije mladih. Zato se vsiljuje pomislek, da osrednja politična skrb ni namenjena politični marginalizaciji mladih, temveč vitalnosti političnih institucij.

Za povojno Jugoslavijo bi lahko rekli, da se ni izognila težnji k staranju političnih organizacij in drugih institucij – po predhodnem revolucionarnem obdobju, v katerem je mladina sestavljala večji del neposredno politično in vojaško angažiranih sil socialistične revolucije. Očitni kazalci tega pojava so lahko namenjeni celo ekstremnim spekulativnim razmišljanjem o tem, ni niso »komunisti le uporabili mladino za svoje politične cilje« oziroma jo »politično zlorabili« (N. M. Ape-land, 1958). Tu se pravzaprav poudarja univerzalnejša dilema, in sicer, ali je mlado generacijo mogoče enodimezionalno ideološko vkalupiti in vgraditi v monolitno politično gibanje oziroma monoliten političen sistem kot element zagotavljanja in obvladovanja kontinuitete tega in takšnega gibanja oziroma sistema.

* Danica Fink-Hafner je magister političnih ved, strokovni sodelavec in asistent na FSPN.

¹ Prispevek je povzetek magistrske naloge Razvoj odnosov KP-ZK in mladinskih političnih organizacij (1919–1986), ki zajema tudi relativno obsežno bibliografijo. V prispevku zato navajamo zgolj citirane vire.

Poglobljeno zgodovinsko-sociološko raziskovanje (glej npr. M. Ule, 1988) kot tudi zgodovinsko-politološko raziskovanje kažeta na nezadostnost in enostranskost pritrdilnega odgovora na zastavljeno dilemo. Raziskava o razvoju odnosov med KP-ZK in mladinskimi političnimi organizacijami na Slovenskem v obdobju od 1919 do 1986 (D. Fink-Hafner, 1987) opozarja na to, da niti mladine kot celote niti njenega ideološko indoktriniranega dela nikoli ni mogoče za daljše obdobje v celoti ideološko politično »obvladati«. Mladina se namreč vsaj sporadično izrazi-tu uveljavlja tudi kot subjekt. Tako se je npr. tudi mladina, ki je simpatizirala s KPJ ali je bila celo neposredno angažirana v komunističnem gibanju, vsaj občasno poskušala oblikovati kot avtonomen politični dejavnik in tudi kot kritik komunistične stranke. Slednje velja tudi za boj KP-ZK za vojaško in politično zmago jugoslovanske socialistične revolucije, kasneje pa za njeno institucionalno vzpostavitvev in utrditev. Seveda pa navedene ugotovitve ne morejo zanikati, da so vsa politična gibanja in organizacije življenjsko zainteresirane za svoje pomlajevanje oziroma kontinuiteto. Še zlasti je ta interes vitalen v boju za oblast – tudi v sodobnih družbenih in političnih okoliščinah.

Res je, da je bil tudi interes komunistične stranke na Slovenskem za mladino in njeno politično organiziranje na izhodiščih komunističnega programa predvsem politično determiniran. Boj za mladino je bil od dvajsetih let dalje predvsem boj za širjenje socialne podlage delavsko-razrednega boja proti kapitalistični družbeni ureditvi. Zaradi političnih okoliščin (stopnje aktualnosti pomena boja za mladino v konkretnih političnih okoliščinah) je bil interes komunistične stranke za mladino v različnih obdobjih neenakomerno močan in dejaven. V jugoslovanskem okviru je bil boj komunistov (v dvajsetih letih predvsem skojevcev!) za mladino v odločilnih zgodovinskih obdobjih dokaj učinkovit. Tako je med vojnama njen vse večji del sprejemal komunistične revolucionarne in nacionalno-emancipacijske programe in politične cilje. Pri tem ne smemo pozabiti, da je na takšen politični izid *pomembno vplivala še ena (pogojno rečeno: interesna) spremenljivka*. Lahko bi jo označili kot svojevrstno uveljavitev mladinske subjektivitete. Gre za to, da se lahko tudi v kontekstu prevladovanja transmisijских odnosov (kot npr. v obdobju 1937–1945) uveljavi strankino priznavanje »mladinskih« vprašanj kot politično pomembnih družbenih vprašanj ter mladinskih organizacij kot dejavnikov naprednega delavskega in demokratičnega narodno-emancipacijskega gibanja. Na podlagi analize obdobja 1919–1986 lahko zato sklepamo, da so tudi transmisijски, neenakopravni odnosi med KP-ZK in mladinskimi organizacijami lahko za slednje sprejemljivi v določenih družbenih in političnih razmerah. Ključni pogoj za to pa so po našem mnenju dejanske možnosti za nadomestilo (v neposrednih odnosih do KP-ZK) izgubljene politične subjektivitete. Pri tem mislimo na drugačne možnosti za vsakdanje potrjevanje subjektivitete mlade generacije v javnem življenju. Značilna primera takšnih možnosti sta npr. obdobje NOB in prva leta po vojni.

Ideološko-teoretični interes komunistične stranke za mladino se je razvil sekundarno. Lahko bi rekli, da je bil podrejen političnim interesom. Prvi poskusi sociološko-politološkega analiziranja mladine v jugoslovanskem komunističnem gibanju so bili opravljeni v tridesetih letih. Postali so podlaga političnega utemeljevanja interference interesov velikega dela mladih z interesi, ki so bili sestavina političnega programa komunistične stranke. Pojmovanje mladine kot družbeno-zgodovinskega pojava, specifičnega v konkretnih zgodovinskih okoliščinah, je ponujalo možnosti za koncipiranje zgodovinsko produktivnega pristopa in političnih metod za pridobivanje mladine.

Takšna teoretično-politična zasnova odnosov komunistov oziroma komunistič-

ne stranke do mladine je poudarjala predvsem skupne značilnosti in interese večine mladine ter skupne interese (večine) mlade generacije in delavskega razreda (interese, izražene v programu in politiki komunistične stranke). Ta koncept je zato pomenil kontinuiteto pojmovanja (prenesenega v jugoslovansko komunistično gibanje iz kominterne), da je potrebno posebno politično organiziranje napredne mladine – vendar predvsem na podlagi programa uresničevanja splošnih interesov delavskega gibanja. Odtod tako močan sindrom pojmovanja naprednih mladinskih organizacij kot »pripravljalnic« oziroma »pomočnikov« komunistične stranke. Čeprav je ta koncept, povezan z nacionalno-emancipacijskim programom, zlasti v tridesetih letih učinkoval zgodovinsko produktivno, pa je vseboval tudi izrazite enostranskosti. Te so zlasti po uspešni socialistični revoluciji delovale vse bolj anahronistično in kontraproduktivno.

b) Kakšni odnosi?

Ker nas zanima proces (pre)oblikovanja odnosov med t. i. naprednimi mladinskimi političnimi organizacijami in KP-ZK, se nam v prvi vrsti zastavlja vprašanje o subjektiviteti obeh zvrsti organizacij. Ali so torej obravnavani odnosi vzajemno determinirani ali pa predvsem diktirani z ene strani? Zgodovinska analiza nam pokaže, da je mogoče izrecno govoriti o avtonomni subjektiviteti omenjenih mladinskih organizacij v obdobju 1919–1986 le *izjemoma*. Izjemi sta nastali na Slovenskem v prvih letih oblikovanja komunistične stranke (do prve polovice dvajsetih let) in v osemdesetih letih. Sicer je odnos med obema zvrstema organizacij pretežno določala partijska subjektiviteta oziroma po vojni Zveza komunistov.

To seveda ne pomeni, da so bile komunikacije med njima zgolj enosmerne – od KP-ZK k mladinskim organizacijam. Nasprotno! V vsem obravnavanem obdobju so se sporadično pojavljali mladinski poskusi samoopredeljevanja samostojnosti mladinske organizacije ali vsaj poskusi oblikovanja samostojnih mladinskih pogledov na prakso KP-ZK oziroma kritik KP-ZK. Ti poskusi so praviloma sprožali konflikte med obema zvrstema organizacij. Očitno je, da raziskovalne ugotovitve spodbijajo stereotip o kontinuiteti »harmoničnih«, kooperativnih in vselej zgodovinsko produktivnih odnosih med njima. Abstraktno gledano bi lahko te odnose razvrstili od ignorantskega odnosa (odnos komunistične stranke) pa vse do popolnoma transmissijske zvrsti odnosov (od KP-ZK k mladinskim političnim organizacijam).

V celotnem obravnavanem obdobju (1919–1986), zlasti pa v obdobju 1919–1945, sta se obe zvrsti organizacij relativno pogosto znašli v konfliktu. Slednje velja tudi za čas, ki sicer v zgodovinopisju in političnih interpretacijah velja kot čas njihovega izrazito uspešnega sodelovanja (1937–1945). Naj opozorimo na dve (poenostavljeno predstavljeni) vsebinski značilnosti in vrsti učinkovanja teh konfliktov, in sicer:

- na konflikte, ki so delovali kot dejavnik revolucioniranja političnih organizacij, udeleženih v konfliktu (bodisi »seniorske« komunistične stranke ali mladinskih političnih organizacij), ter

- na konflikte, v katerih je prihajalo do entropije politične energije teh organizacij, brez produktivnih učinkov ali celo z negativnimi učinki na celotno napredno gibanje ali v učinkovanju tega gibanja na družbene in politične razmere.

Tudi vzroki konfliktov (kolikor je mogoče soditi o njih na podlagi naše raziskave) so različni. Večkrat so jih sprožali različni dejavniki, zlasti pa naslednji:

- vplivi mednarodnih organizacij komunističnih strank ter naprednih mladinskih organizacij (predvsem v medvojnem obdobju);
- teoretsko-politične značilnosti »odrasle« komunistične organizacije (predvsem njeno teoretsko zaostajanje, sektaštvo in pokroviteljski odnos do mladine in njenih političnih organizacij);
- pa tudi potencirana (včasih enostranska) mladinska čustvena zavzetost in kritični radikalizem v odnosu do neizdelanosti ali premalo radikalnega prakticiranja programa, metod, vsebin političnega delovanja KP-ZK ter obvladovanja družbenih problemov.

Zdi se, da so konfliktni odnosi med obema vrstema organizacij pretežno vendarle delovali kot dejavnik družbenega uveljavljanja komunističnih organizacij in krepitev delavskega ter (vsaj posredno tudi) nacionalno-emancipacijskega gibanja v Sloveniji in Jugoslaviji. Še zlasti poučen je primer konfliktnih odnosov med obema vrstema organizacij v času, ko je SKOJ deloval kot resnično samostojna politična organizacija, vendar na podlagi komunističnega programa in politike iskanja možnosti za sodelovanje z »odraslo« komunistično organizacijo zaradi skupnega uresničevanja revolucionarnega političnega programa (prva polovica dvajsetih let, zlasti na Slovenskem).

Po drugi strani lahko rečemo, da so bili konflikti pogostejši v obdobjih izrazito sektaškega in monopolno-dogmatskega samoopredeljevanja »odrasle« komunistične organizacije. Prav v teh obdobjih zasledimo tudi pojave mladinskega terorizma (v dvajsetih letih), t.i. »nesistemske« oblike politizacije mladih (po vojni) in očitke glede »avantgardizma« mladinskih političnih organizacij (občasno v celotnem obravnavanem obdobju). Ravno zato takšni očitki z negativno vrednotno konotacijo vselej terjajo kritično analizo. Ne moremo jih nekritično sprejemati – pa naj gre za v zgodoviniopisju dolgo časa navajano »resnico« ali pa za aktualno politično oceno.

c) Pomen družbenozgodovinskega konteksta

Za poglobljeno analizo (spreminjanja) odnosov med KP-ZK in mladinskimi političnimi organizacijami je treba poleg drugih upoštevati zlasti naslednje determinante:

- širši družbenozgodovinski kontekst;
- značilnosti dejanske družbene vloge KP-ZK;
- specifičnosti konkretne mlade generacije ter
- njene politične organizacije oziroma njenih političnih organizacij v teh okoliščinah.

V tem okviru terja posebno pozornost vprašanje narave politike, za kakršno se programsko in praktično zavzema KP-ZK. Gre za vprašanje odnosa te organizacije do oblasti oziroma do institucionalnih mehanizmov upravljanja družbe. Dejavno zavzemanje KP-ZK za emancipacijsko naravo politike se je v zgodovini vselej povezovalo s prevladovanjem težnje te organizacije k dejanski in od velikega dela družbe priznani legitimnosti njenega programa in politike – ter z atraktivnostjo te organizacije za mladino in njeno institucionalno politično aktivnost.

Nasprotno je proces identifikacije KP-ZK s tako imenovano politično državo po uspešni socialistični revoluciji porajal tudi procese izrazite birokratizacije te organizacije in njenega odtujevanja od široke socialne podlage te revolucije. Procesi identifikacije KP-ZK z oblastjo so zmanjševali njeno občutljivost za družbene

probleme in bogastvo različnosti kot tudi konvergentnosti interesov razredno in socialno-slojno opredeljenih družbenih skupin. Takšna transformacija KP-ZK je še prav posebno očitna v njenem odnosu do mladine.

Nekatera ravnanja in pojavi celo spodbujajo razmišljanja o nekaterih analogijah med odnosom »stare« oblasti do mladine ter odnosom »nove« oblasti do nje. Čeprav ne tako izrazito kot v nakdanjem režimu, tudi v praksi »novega« političnega sistema (zlasti po njegovi utrditvi in stopnjevani birokratizaciji) zasledimo pojave birokratskega »vseznalskega« odnosa do mladine, abstraktno kritično in stigmatizirajoče obravnavanje mladinskih subkultur ter kritičnih pogledov mladih na obstoječe družbene odnose – vse do pojavov zanemarjanja problemov družbeno-ekonomske in politične marginalizacije mladih in celo uporabe represije nad spontano (nenadzorovano) politizirano mladino.

d) Zahteve po novi kvaliteti političnih odnosov

Praksa KP-ZK kot oblastne politične organizacije je bila in je nujno v konfliktu z elementi prakse KP-ZK kot spodbujevalnega dejavnika emancipacijskih družbenih in političnih procesov. Ob odnosu KP-ZK do mlade generacije se torej kristalizira osrednji konflikt med KP-ZK kot zagovornico obstoječega na eni strani ter KP-ZK kot demokratičnega dejavnika kvalitativno razvojne transformacije družbe. Napačen je sklep, da je mogoče ta konflikt razrešiti tako, da ta politična organizacija »vsrka« določen kontingent mladega rodu in se tako vestransko »pomladi«. Njegova razrešitev danes korenini v globalnih družbeno strukturnih in relacijskih determinantah sodobne slovenske oziroma jugoslovanske družbe. Lahko bi rekli, da gre v političnem življenju zlasti za naslednje:

1. za spreminjanje razmerij med civilno družbo in politično državo s krepitvijo obeh delov in vzpostavljanja vzajemne napetosti in upoštevanja;

2. za legalizacijo tistih elementov političnega pluralizma, ki razbijajo enodimenzionalno oziroma monolitno strukturo političnega sistema z apriorno avtoriteto ZK ne glede na dejanske družbene kazalce njene (ne)avantgardnosti – ob varovanju in razvijanju »demokratičnih pravil igre«;

3. za odpiranje političnega prostora za konkurenco med političnimi pobudami, alternativnimi programi, za reševanje globalnih in konkretnih družbenih ter političnih problemov;

4. za sproščanje ustvarjalnosti in angažiranosti komunikacijskih sredstev, stilov in mehanizmov za predstavitev pobud, predlogov in za njihovo uveljavljanje v javnosti.

Le v takšnem kontekstu bo lahko mlada generacija (tudi s svojo politično organizacijo oziroma svojimi političnimi organizacijami) prispevala k »pomlajevanju« politike v najširšem pomenu besede.

To spoznanje vsiljujejo tudi novejšje zgodovinske izkušnje glede novih problematizacij odnosov KP-ZK – mladina, mladinske politične organizacije. Od petdesetih let dalje se je namreč pričelo zaostrovati nasprotje med procesom birokratizacije KP-ZK in političnega sistema sploh ter procesom prihajanja novih mladih generacij – t.i. generacij »poststalinizma« oziroma »postadministrativne« družbe. Slednji pojem opredeljuje družbo, ki – vsaj deklarativno – spreminja prevladujoče državlastniške produkcijske oziroma etatizirane družbene odnose v samoupravne. Zato je vprašanje nove kvalitete življenja, ki vključuje tudi zahteve po večanju obsega in višanju kvalitete vplivnosti ljudi na politično odločanje, postajalo čedalje

pomembnejše. S tem se je sprožila problematizacija tradicionalne družbene vloge in značilnosti KP-ZK v socialistični družbi oziroma socialističnem političnem sistemu. Tako kot je KP v odnosu do buržoaznega političnega sistema oblikovala alternativo nove kvalitete življenja, tako je ZK po prvih desetletjih po uspešni socialistični revoluciji izzvana, da prispeva k praktični redefiniciji kvalitete življenja danes. Njena nesposobnost odzvati se na te družbene zahteve sproža nezadovoljstvo, nezaupanje, odvrčanje, pomisleke glede njene legitimnosti ter staranje Zveze komunistov. Ta politična organizacija bi lahko izpolnila te družbene zahteve le, če bi upoštevala naslednje izzive:

- razširjanje splošnorazrednih kriterijev politike na konkretno interesne in
- splošnočloveške (transrazredne) interesne značilnosti družbenih zahtev po t.i. novi politiki ter
- zahteve po družbeno-emancipacijskih učinkih politike sploh.

Slednje se ob mladini kot socialno heterogeni družbeni skupini kaže še posebej očitno. Še zlasti zato, ker mladi bolj kot starejše generacije sprejemajo omenjene nove vrednote glede kvalitete življenja. Nekatere od teh vrednot so še prav posebno politično pomembne (UNESCO, 1985). Takšne vrednote so zlasti naslednje

1. participacija kot nova družbena vrednota;
2. uveljavljanje mladine kot dejavnika družbenega razvoja nasploh ter
3. uveljavljanje samostojnosti političnih organizacij mladine kot dejavnikov političnega odločanja in tudi sprejemanja njihove odgovornosti za sprejete družbene odločitve.

Neodvisno od teh ugotovitev govorijo v prid takšnemu razmišljanju tudi zgodovinske izkušnje KP-ZK. Izkušnje konfliktov med KP-ZK in mladinskimi organizacijami kažejo, da so samostojnost oziroma poskusi oblikovanja samostojnosti mladinskih organizacij pretežno ustvarjalni dejavnik političnega življenja. Novejša zgodovina pa vse glasneje opozarja, da se je koncept »strankinega« mladinskega gibanja oziroma »strankine« mladinske organizacije in »strankine« mlade generacije izživel oziroma nima dovolj pomembne podpore niti v slovenski mladini niti v sodobni slovenski družbi kot kompleksu različnih dejavnikov. Nov koncept in praksa odnosov med obema obravnavanima zvrstema organizacij na Slovenskem v osemdesetih letih verjetno prav zato nastajata na pobudo in po podobi transformirajoče se mladinske organizacije, in ne po direktivah Zveze komunistov.

CITIRANA LITERATURA:

- Apeland Niels (1958): *World Youth and the Communists*, London, Phoenix House Ltd.
- Fink-Hafner, Danica (1987): *Razvoj odnosov KP-ZK in mladinskih organizacij*, Ljubljana, FSPN.
- Ule Mirjana (1988): *Mladina in ideologija*, Ljubljana, Delavska enotnost.
- UNESCO (1985): *World Congress on Youth*, gradivo s kongresa v Barceloni, ki je potekal od 8. do 15. julija 1985. Organiziral ga je UNICEF.